

v čas in razmere v ZDA, je težišče dela na objavljenih pismih, ki predstavljajo temelj za marsikatero na daljnjo raziskavo. O pomenu avtorjevega dela in o objavljanju arhivskega gradiva sem napisal že nekaj misli v Književnih listih Dela (22. 7. 1993: Objava arhivskega gradiva. Korespondenca "apostola sloven skega izseljenstva"), zato tega ne bi ponavljal. Poudarim naj le nekaj misli o publikaciji.

Delo je del Frišve magistrske naloge "Razvoj slovenske katoliške cerkve v ZDA od srede 19. stoletja do druge svetovne vojne", ki jo je uspešno zagovarjal marca 1992 na Oddelku za zgodovino Filozofske fakultete v Ljubljani. Uvodna poglavja je posvetil zgodovini katoliške Cerkve v ZDA, delovanju slovenskih frančiškanov do leta 1927 in njihovi časnikarski, tiskarski in izdajateljski dejavnosti ter newyorški Rafaelovi družbi. Vsa ta dejavnost je bila tesno povezana s patrom Kazimirjem Zakrajškom, ki so ga imenovali tudi "ameriški Krek". V teh poglavjih dane informacije nam omogočajo boljše razumevanje dokumentov in so nekakšen zgodovinski okvir k dokumentom. Moti le prevelika razdrobljenost na podpoglavja, kar je bolj stilistična kot vsebinska pripomba. Tekstovni del je opremljen s kritičnim aparatom in z daljšim povzetkom v angleščini, kar je livale vredno za bralce onstran Atlantika, ki niso večji slovenskega jezika. Drugi del publikacije je objava 97 pism v jeziku originala in z osnovnimi opombami. To je gradivo za raziskovalce, ki je bilo razpršeno na obeli straneh Atlantika in nam omogoča vpogled tudi v bolj skrita, da ne rečem zakulisna dogajanja, ki nam jih lahko dajejo samo pisma kot ena najbolj osebnih kategorij arhivskega gradiva. Na koncu zasledimo imensko kazalo, seznam objavljenih pism in slikovnega gradiva z navedbo njegovih nalažališč. Avtorju želim, da uspešno pripravi in objavi tudi nadaljevanje, tj. Zakrajškovo korespondenco po letu 1928.

Marjan Drnovšek

Nova oblast - nova imena, dokumenti o preimenovanjih naših krajev v letih 1948-1955, februar 1993, Pokrajinski arhiv v Novi Gorici, katalog, 30 strani

Drobna knjižica, ki je spremljala razstavo o preimenovanjih krajev na območju občin Ajdovščina, Nova Gorica in Tolmin v letih 1948-1955, ima za razstavni katalog skoraj tipične sestavne dele. Kratki študiji sledi seznam uporabljenih virov in literature, nekaj fotokopij razstavljenih dokumentov pa še seznam razstavljenega gradiva, ki je bilo na ogled v štirih vitrinah in osmih panojih. Iz seznama je razvidno, da so bile poleg arhivskih dokumentov razstavljeni tudi stare razglednice obravnavanih krajev,

zakonodaja, ki je urejala to problematiko in časopisna poročila. Avtor študije Jurij Rosa ugotavlja, da so bila imena naseljenih krajev večkrat podvržena spremembam, zlasti ob večjih političnih preobratih. Na Goriškem je posebno poglavje teh pojavov čas italijanskega fašizma, a v tokratni študiji se je omejil le na preimenovanja naselij po drugi svetovni vojni, zlasti v obdobju med leti 1948 in 1955, ko so bila ta prizadevanja najbolj intenzivna. Proces spreminjanja se je dogajal v dveh smereh. V večini primerov je šlo za dopolnjevanje enako glasečih se imen krajev oziroma za manjše popravke imen s kakšnim določevalnim pristavkom in jezikovno izboljšavo (npr. Grahovo ob Bači namesto Gralhovo) ali za ukinitve krajev, razglasitve novih ter s tem povezane združitve dveh ali več naselij v eno (upr. naselji Ajdovščina in Šturje v naselje Ajdovščina). Drugo poglavje so bila preimenovanja krajev s starimi historičnimi imeni, ki niso bila v skladu z novo družbeno in narodno stvarnostjo. Moteča so bila predvsem imena povezana z vero in Cerkvijo (Šmarje, Sv. Križ, Št. Vid, Šempas, Stomaž, Opatje selo, Šempeter, Šmartno) ter imena z očitnim nemškim jezikovnim izvorom (Dornberg, Rilemberk, Kromberk). Nova oblast je preimenovanja poskušala izvesti na hitro, v praksi pa so se stvari zatikale, zato so spremembe največkrat uvažali ob novih upravno - teritorialnih razdelitvah, ki jih je bilo po vojni več. Avtor prispevka za vsak preimenovani kraj na Goriškem opiše potek dogajanja. V primerjavi z ostalo Slovenijo je bilo na našem območju preimenovanj malo. Toda vendarle so nekateri kraji izgubili identiteto in, kot zaključuje avtor, povzročena je bila kulturna škoda, kajti stara krajevna imena so del naše zgodovine in kulture.

Aleksandra Pavšič-Milost

Po sledeh starih poti, razstava dokumentov arhivskega fonda Cestni odbor Tolmin 1869-1923, Pokrajinski arhiv v Novi Gorici, Nova Gorica, november 1993, katalog, 68 strani

Pokrajinski arhiv v Novi Gorici se v svojih galerijskih prostorih ponovno predstavlja z obsežno, zanimivo in tudi za oko prijetno razstavo z naslovom "Po sledeh starih poti". Avtorica razstave in kataloga Lilijana Vidrih Lavrenčič nas popelje po nekdanjih cestnih povezavah v takratnem tolminskem sodnem okraju, na območju katerega je deloval tolminski cestni odbor. Razstava temelji na gradivu arhivskega fonda Cestni odbor Tolmin, ki ga kot edini primer te vrste hranimo v našem arhivu. Kako in kje so končali fondi ostalih petih cestnih odborov, ki so delovali na območju današnjih treh severnoprimorskih občin, ne vemo. Posamezne dokumente o tej temi najdemo med gradivom av-

strijskih in italijanskih občin, v večji meri pa seveda v fondu Deželni odbor v Gorici, ki je nadzoroval delo cestnih odborov.

Postavitev razstave sovпада s 125-letnico ustanovitve in 70-letnico prenehanja delovanja tolminskega cestnega odbora. Uvodni eksponat, geografska karta tolminskega okrajnega glavarstva iz leta 1882 obiskovalcu predstavi širše območje celotnega dogajanja. Sledi mu 173 raznovrstnih spisov, načrtov in zakonov, dopolnjujejo pa jih barvne fotokopije izsekov iz pregledne karte občine Tolmin, odlomki teksta iz kataloga ter črno bele fotografije cest in mostov, kakršne poznamo danes.

Eksponati so razporejeni v več zaključenih enot. Začetni del razstave govori na splošno o tolminskem cestnem odboru, sledi osrednji in najobsežnejši del, ki je namenjen razvoju okrajnih oziroma skladovnih cest ("kraj Bače", "kraj Idrije", Most na Soči - Tolmin - Volarje - Ladra - laderski most na Soči, Robič - Logje, okrajna cesta ob Nadiži, Kozaršče - Vrh Melu - Volče, Kanal - Avče - Log - Most na Soči, Bača - Kneža, Slap - Roče), za katere je bil pristojen izključno cestni odbor. V tem delu izstopa zlasti prekrasen načrt mostu na reki Soči pri Mostu na Soči pred izgradnjo akumulacijskega jezera, ki je zalilo globoko sotesko reke Soče. Na fotografiji, ki prikazuje današnje stanje, zlahka opazimo bistveno višji nivo reke, vendar velja upoštevati najbrž tudi dejstvo, da je bila fotografija posneta v času obilnega jesenskega deževja. Manjše število eksponatov prikazuje dovozne ceste na železniške postaje, ki jih je zaradi povezav okrajnih cest z železniškimi postajami moral vzdrževati cestni odbor. Med njimi sta najbolj slikovita skica mostu čez Bačo v Klavžah iz leta 1908 ter načrt železniške postaje Podbrdo iz leta 1904. Razstavo zaključujejo dokumenti o občinskih cestah, ki so se navezovalle na okrajne ceste. Zanje so bile pristojne sicer občine, vendar je cestni odbor običajno sofinanciral njihovo gradnjo oziroma vzdrževanje. Opozoriti velja zlasti na dokumente o obnovi znamenitega Hudičevega mostu v Tolminskih koritih iz leta 1912, pa o mostu čez potok Kozjak nad Kobaridom. Zanimiv je tudi načrt znanega Napoleonovega mostu čez Nadižo v Breginjskem kotu. Načrt je iz leta 1884, za primerjavo pa je priložena fotografija današnjega mostu. Zadnji panoji prikazujejo gradivo o občinskih cestah, ki so se navezovalle na koroško državno cesto.

Katalog, ki spremlja razstavo, ima 68 strani. Tekst v celoti sledi postavitvi razstave. V katalogu je objavljenih 20 najpomembnejših dokumentov, zaključuje pa ga seznam eksponatov.

Razstava bo v Pokrajinskem arhivu na ogled do 8. februarja 1994. Nato jo bomo predvidoma preselili v okolje, o katerem pravzaprav tudi govori, v Tolmin, kar bo za domačine še posebej zanimivo.

Metka Nusdorfer Vuksanović

Albert Pucer: Inventar zbirke - Inventario della collezione Giuseppe Tartini 1654-1951, Pokrajinski arhiv Koper 1993

Pokrajinski arhiv Koper je v preteklem letu izdal le eno svojo publikacijo, t.j. dvojezični (slovenski in italijanski) inventar arhivske zbirke Giuseppe Tartini, avtorja Alberta Pucerja.

V obeh jezikih, neglede na to, v katerem jeziku je pisan osnovni dokument (v latinskem, nemškem ali pa v italijanskem) je objavljenih 445 regestov dokumentov. Regesti sestavljajo inventar zbirke, ki smo jo v letu 1986 prevzeli od Pomorskega muzeja Sergej Mašera iz Pirana. V letu 1991 je avtor zbirke uredil, sestavil inventar in publikacijo pripravil za tisk v jubilejnim letu, posvečenem 300. obletnici umetnikovega rojstva v Piranu.

Dokumenti so razvrščeni v sedem kategorij. Najobsežnejša je 1. kategorija (A) družinskih spisov, ki poleg družinskih, premoženjskih in drugih spisov vključuje še korespondenco in testamente. 2. kategorija (B) je sestavljena iz Tartinijevih znanstvenih del o glasbi, matematiki, fiziki in filozofiji. Tretjo kategorijo (C) tvorijo prepisi Tartinijevih znanstvenih del. V 4. kategorijo (D) je avtor uvrstil dokumentacijo o obeležitvi umetnikove 200-letnice rojstva v Piranu. Sem sodi himna Tartiniju (Antonia Smareglia), dokumentacija o postavitvi spomenika Tartiniju v Piranu in proslava obletnice. Peto kategorijo (E) sestavljajo tiski, t.j. partiture, knjige, brošure, revije in druge tiskovine, časopisi in časopisni izrezki ter plakati. Samostojno, šesto kategorijo (F) tvorijo fotografije, v sedmo kategorijo (G) pa je avtor uvrstil vse ostalo, kar ni bilo mogoče razvrstiti v predhodnih šest.

Uvodni del knjige so avtorjev prispevek k védenju o umetniku in njegova obrazložitev pristopa k ureditvi zbirke. Zaključni del sestavljata abecedni seznam krajev in osebnih imen, ki se pojavljajo v dokumentih. Priložena je tudi skica rodbinskega drevesa družine Tartini, ki seveda ni popolna, je pa sestavni del zbirke. Zanimivost te zbirke je, da ni zaključena. Z novimi pridobitvami, kakor tudi z gradivom, nastalim v "Tartinijevem letu", bo zbirka postala še bogatejša.

Strokovno recenzijo je opravil dr. France M. Dolinar, prevode dokumentov iz latinščine Marjan Rožac, iz nemščine Janko Blažej, prevod inventarja v italijanski jezik sta opravila Tullio Vianello in Daniela Milotti-Bretoni. Besedilo je računalniško oblikoval Danilo Ozmič, tiskala pa tiskarna "Tone Tomšič" v Ljubljani v nakladi 400 izvodov. Izdajo sta sofinancirala Ministrstvo za kulturo Republike Slovenije in Skupščina občine Piran.

Skoraj vsaka institucija na tem območju se je po svojih strokovnih in siceršnjih nagnjenjih vključila v obeležitev tega jubileja. Kako prijetno bi bilo brati o tem, da so se ustanove matičnega naroda onstran državne meje množično vključile v prireditve v počastitev naših zamejskih rojakov.

Milica Trebše Štolfa